

REMISSVAR

2021-12-16

Dnr: BO 2021-0271

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap (SOU 2021:70)

(dnr U2021/03589)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till det i förslagen som Barnombudsmannen bedömer som särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Allmänt om betänkandet

De frågor som behandlas i betänkandet aktualiserar flera artiklar i barnkonventionen, exempelvis skydd mot diskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), barn med funktionsnedsättning (artikel 23), rätten till utbildning (artiklarna 28–29) och minoritets- och urbefolkningsbarn (artikel 30). Även FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer (nr 1, nr 9 och nr 11) berör dessa rättigheter.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget särskilt lyfta vikten av skolans kompensatoriska uppdrag som har en stark koppling till artikel 2 i barnkonventionen. I artikel 2 stadgas den grundläggande principen att alla barn inom statens jurisdiktion utan åtskillnad av något slag ska tillförsäkras de rättigheter som följer av konventionen. Av Sveriges befolkning är drygt två miljoner personer barn. Det är en stor och heterogen grupp av individer med rättigheter som ska tillgodoses.

Barnombudsmannen noterar att utredningen i betänkandet på ett tydligt sätt i konsekvensbeskrivningen redogör för förslagets koppling till barns rättigheter enligt barnkonventionen. För att barnkonventionen ska få reell verkan i lagstiftningsarbetet och i tillämpningen behöver barnrättsperspektivet synliggöras på ett tydligare sätt för respektive förslag, och inte enbart i konsekvensbeskrivningen. Relevanta rättigheter i barnkonventionen bör beskrivas på ett tydligt sätt och användas i en analys med koppling till de föreslagna förändringarna för att inte en del av syftet med barnkonventionen ska tappas.

Barnombudsmannen finner det glädjande att utredningen involverat barn i arbetet med framtagande av denna nya lagstiftning som i så hög utsträckning berör barn. Detta tillvägagångssätt ligger väl i linje med rätten till delaktighet enligt artikel 12 i barnkonventionen.

4. Utredningens förslag och bedömningar för att öka medvetenheten och kunskapen om läromedel och lärarhandledningar

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen och vill i sammanhanget lyfta följande.

Något som genomgående framkommer i utredningens betänkande är vikten av tillgången till såväl analoga som digitala läromedel i skolan och hemma samt hur dessa används av lärare och elever, enskilt och tillsammans. Detta för att ge alla barn och elever likvärdiga förutsättningar för tillgång till en god utbildning av hög kvalitet och att varje elev får möjlighet att utifrån sina förutsättningar utveckla sina kunskaper och sitt lärande så långt som möjligt.

FN:s barnrättskommitté framför i sin allmänna kommentar nr 1 att barnets rätt till utbildning inte bara handlar om att utbildningen ska vara tillgänglig utan också om vad den innehåller. Utbildning handlar enligt kommittén om mycket mer än formell utbildning och omfattar hela det spektrum av livserfarenheter och lärande som gör det möjligt för barn, både som individer och som grupp, att utveckla sina personligheter, anlag och färdigheter och att leva ett fullvärdigt och tillfredsställande liv i samhället. Kommittén framför också att för att effektivt främja artikel 29.1 i konventionen krävs bland annat en systematisk översyn av läroböcker och annat undervisningsmaterial och undervisningsteknik, samt av skolpolitiken.¹

Barnombudsmannen är positiv till förslaget om införande av en definition av begreppet läromedel i skollagen, inte minst utifrån vikten av möjligheten att systematiskt och kontinuerligt kunna följa upp tillgång till och användning av läromedel utifrån likvärdighet och skolans kompensatoriska uppdrag. Barnombudsmannen vill särskilt betona vikten av att sådana uppföljningar görs med ett tydligt barnrättsperspektiv, där barns delaktighet och inflytande är en självklarhet.

Barnombudsmannen ser, ur ett likvärdighetsperspektiv i enlighet med artikel 2 i barnkonventionen, positivt på införandet av en läromedelsnämnd som ska verka för att alla elever får tillgång till läromedel av god kvalitet och att utredningen lyfter att det kan vara lämpligt att i nämnden även ha med representanter med kunskap om elever med funktionsnedsättning och elever som läser nationella minoritetsspråk. Barnombudsmannen ser också positivt på att utredningen anser att elever bör ingå i nämnden. Detta ligger väl i linje med barns rätt till delaktighet enligt artikel 12 i barnkonventionen.

5 Utredningens förslag och bedömningar för att stärka tillgången till läromedel för alla elevgrupper och i alla ämnen

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen.

Barnombudsmannen ser särskilt positivt på att förslagen om tillgång till läromedel så tydligt motiveras utifrån skolans kompensatoriska uppdrag. Detta är i enlighet med rätten till icke-diskriminering enligt artikel 2 i barnkonventionen.

¹ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 1, *Utbildningens mål*, p 2, 3 och 18.

6 Utredningens förslag för att förbättra lärarnas förutsättningar att välja läromedel

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen.

För att kunna göra en bedömning av vad som är barnets bästa är en förutsättning att barnet ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och att få åsikterna beaktade i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen. Denna rätt till delaktighet framgår också av 1 kap. 10 § skollagen. Barnombudsmannen finner det därför mycket glädjande att elevers möjlighet att delta i arbetet kring val av läromedel är något som utredningen lyfter i betänkandet.

Barnombudsmannen ser också positivt på att utredningen lyfter vikten av att vid val av läromedel ta i beaktande frågor om vad lärobokstexter/bilder säger explicit om etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, kön, religion/trosuppfattning eller sexuell läggning och hur dessa presenteras. Även i detta perspektiv stämmer detta väl överens med respekten för barns åtnjutande av rättigheter i barnkonventionen utan åtskillnad, enligt artikel 2.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Camilla Rönnberg och juristen Ebba Wigerström. I den slutliga handläggningen har även t.f. avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman